

ТОРГОВЕЛЬНІ НАСЛІДКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ПЗВТ (2014-2025 РР.)

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі досліджено торговельні наслідки євроінтеграції України в умовах повномасштабної війни. На основі аналізу статистичних даних зовнішньої торгівлі та нормативно-правових документів ЄС розглянуто вплив Угоди про асоціацію, поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПЗВТ), а також автономних торговельних заходів (АТЗ) на динаміку українського експорту та інтеграцію у європейські ланцюги доданої вартості. Встановлено, що попри застосування захисних механізмів з боку ЄС, товарообіг між Україною та ЄС у 2014-2024 роках зріс понад удвічі, а структура експорту поступово зміщується від сировинних товарів до продукції з вищою доданою вартістю.

Ключові слова: економічні наслідки, євроінтеграція України, торгівля з ЄС, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, ПЗВТ, ланцюги доданої вартості, АТЗ, експорт України, торговельна політика ЄС.

Abstract

The paper examines the economic consequences of Ukraine's European integration in the context of full-scale war. Based on an analysis of trade statistics and European Union regulations, the study examines the impact of the Association Agreement, the Deep and Comprehensive Free Trade Area, and autonomous trade measures on Ukraine's export dynamics and its integration into European value chains. It has been established that despite the application of certain protective mechanisms by the EU, trade between Ukraine and the EU more than doubled in 2014-2024, and the structure of exports is gradually shifting towards products with higher added value.

Keywords: economic implications, Ukraine's European integration, trade with the EU, the EU-Ukraine Association Agreement, DCFTA, value chains, FTA, Ukrainian exports, EU trade policy.

Вступ

Станом на 2026 рік інтеграція України до європейського політико-економічного простору залишається одним із основних пріоритетів державної політики, особливо в умовах триваючої російсько-української війни. Поглиблення співпраці з Європейським Союзом супроводжується активним розвитком торговельно-економічних зв'язків, однак запровадження ЄС окремих захисних механізмів та перегляд квотних режимів у 2024-2025 роках актуалізують питання оцінки реальних економічних наслідків євроінтеграційних процесів для України.

Метою дослідження є аналіз економічних наслідків євроінтеграції України на основі дослідження динаміки зовнішньої торгівлі, змін у структурі експорту та рівня інтеграції української економіки до європейських ланцюгів доданої вартості упродовж 2014-2025 років.

Результати дослідження

Відправною точкою торговельної інтеграції України до ЄС стало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Її економічна складова – Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі (ПЗВТ) – набула чинності з 1 січня 2016 року, а повна ратифікація Угоди відбулася у 2017 році. Угода заклала правову основу для лібералізації торгівлі, поступового скасування мит та гармонізації українського законодавства з нормами ЄС, що в сукупності зумовило суттєву переорієнтацію товарних потоків від ринків країн СНД до європейського ринку [1]. Для споживачів ціни стали нижчими завдяки ширшому асортименту товарів та посиленій конкуренції. Для українського бізнесу та підприємництва було запроваджено безмитний доступ до ринку Європейського Союзу, покращення доступу на сфери збуту третіх країн та сприятливіший бізнес-клімат. Серед очікуваних ефектів від підписання Угоди для національної економіки передбачалося зростання продуктивності праці, поступове зниження рівня безробіття та бідності, підвищення ефективності управління державними фінансами, а також створення інституційних передумов для проведення соціально-економічних реформ [1]. Слід зазначити, що реалізація зазначених переваг мала нерівномірний характер і значною мірою залежала від темпів імплементації зобов'язань у рамках ПЗВТ. Ряд прогнозова-

них ефектів, зокрема щодо зростання зайнятості та зниження бідності, не спостерігався у коротко-строковій перспективі через одночасний вплив збройного конфлікту на сході країни [2]. З 1 січня 2016 року свою чинність набула Угода про поглиблену і ПЗВТ між Україною та Європейським Союзом, яка є складовою Угоди про асоціацію, підписаної сторонами у 2014 році. Основними завданнями ПЗВТ були: припинення дії мит на конкретні товари, які імпортувалися між Україною та ЄС, забезпечення взаємного доступу на ринки, полегшення експортних та імпорتنих операцій, врегулювання технічних регламентів, приділення уваги явищу контрабанди та впровадження захисту прав інтелектуальної власності [2]. За період дії ПЗВТ за 2014-2025 роки товарообіг між Україною та ЄС зріс майже удвічі порівняно з 2014 роком. Якщо у 2014 році він становив близько 30-32 млрд доларів США, то у 2024 році сягнув 60,5 млрд доларів США, а частка ЄС у загальній зовнішній торгівлі України стабільно перевищувала 53-59%. Експорт товарів до ЄС у 2024 році становив приблизно 25 млрд доларів США, хоча у 2025 році через введення захисних механізмів та перегляд квот з червня 2025 року відбулося певне скорочення агроекспорту до ЄС, що становило 10,8 млрд доларів США, зменшившись на 17% порівняно з 2024 роком. Водночас загальний експорт агропродукції у 2025 році склав 22,71 млрд доларів США, з яких продукція харчової та переробної промисловості зросла до майже 20% галузевого експорту, що становить приблизно 4,4 млрд доларів США. Тобто це свідчить про якісний зсув до товарів з вищою доданою вартістю. ПЗВТ сприяла включенню українських виробників у європейські ланцюги доданої вартості. З 2023-2025 років зросла частка напівфабрикатів та готової продукції в агросекторі та харчовій промисловості (оброблені олії, м'ясо птиці, перероблене зерно, крохмаль, мед). У жовтні 2025 року ПЗВТ розширила квоти на ці товари, стимулюючи переробку. У машинобудуванні експорт за 11 місяців 2025 року склав 3,39 млрд доларів США, завдяки участі в європейських ланцюгах постачання автокомпонентів та обладнання [3, 4, 5].

Суттєвим чинником, що вплинув на торговельну динаміку у досліджуваній період, стало пономасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року. Це спонукало ЄС до запровадження надзвичайних інструментів підтримки, насамперед автономних торговельних заходів, та прискорило надання Україні статусу кандидата на членство.

Висвітлюючи ключові явища, які вплинули на економічні та торговельні наслідки євроінтеграції України, влучно буде проаналізувати та дослідити події 2022-2026 років. Варто розпочати з ключового моменту, а саме підписання заявки на членство України в ЄС, яке відбулося 28 лютого 2022 року. У червні того ж року ми набули статусу кандидата та отримали право на скасування імпорتنих мит, що сприяло оптимізації умов здійснення експортних операцій та знизило транзакційні витрати [4, 5]. Запровадження автономних торговельних заходів (АТЗ) стало одним із ключових напрямів забезпечення стійкості української держави та було спрямоване на підтримку українського експорту на зовнішні ринки. Спостерігалось значне зростання аграрного експорту у 2022 році, порівнюючи з 2021 роком. Загальний імпорт аграрної продукції з України до ЄС зріс на 50%. Серед негативних економічних наслідків та обмежень доступу до ринку варто згадати «аварійне гальмо» (safeguard clause), запроваджене Європейським Союзом, що призвело до введення тарифів на окремі чутливі продукти, зокрема на яйця, цукор та овес. У 2025 році замість повного зняття торговельних обмежень було застосовано режим «7/12», що передбачав часткове квотування імпорту. У його межах було встановлено ліміти на ввезення окремих чутливих товарів, зокрема яєць, цукру, вівса, кукурудзи, м'яса птиці, томатів та інших позицій [4]. Тобто в умовах війни, де стабільність національної економіки залишається першочерговим завданням, подібні бар'єри з боку ЄС дещо ускладнюють умови торгівлі для українських експортерів і зменшують прогнозованість торговельного режиму.

Висновки

Проведений аналіз динаміки зовнішньої торгівлі в умовах функціонування поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі з Європейським Союзом та дії автономних торговельних заходів дозволяє сформулювати низку узагальнених висновків.

Насамперед встановлено, що запровадження ПЗВТ сприяло суттєвому зростанню товарообігу між Україною та ЄС. Обсяг взаємної торгівлі збільшився приблизно з 30-32 млрд доларів США у 2014 році до 60,5 млрд доларів США у 2024 році, тобто майже удвічі. Частка ЄС у загальному обсязі зовнішньої торгівлі України стабільно перевищує 53-59 %, що свідчить про фактичну переорієнтацію торговельних потоків від ринків країн СНД до європейського ринку.

Аналіз структури українського експорту також засвідчив поступові якісні зміни у бік продукції з більшою доданою вартістю. Зокрема, частка продукції харчової та переробної промисловості досягла

близько 20% аграрного експорту (приблизно 4,4 млрд доларів США у 2025 році), тоді як до 2014 року домінувала переважно сировинна продукція. Це свідчить про те, що розширення тарифних квот у межах ПЗВТ, зокрема на оброблені рослинні олії, м'ясо птиці та продукцію переробки зерна, сприяло розвитку глибшої переробки аграрної продукції.

Важливу стабілізуючу роль у період повномасштабної війни відіграли автономні торговельні заходи ЄС, запроваджені у 2022 році. Тимчасове скасування імпортних мит після надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС підтримало експортні операції та зменшило транзакційні витрати для українських експортерів у критичний період. Разом з тим, застосування захисних механізмів, зокрема так званого «аварійного гальма» та режиму «7/12» щодо окремих чутливих товарів (яєць, цукру, кукурудзи та м'яса птиці), певною мірою обмежило доступ української продукції на ринок ЄС і знизило передбачуваність торговельного режиму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асоціація ЄС – Україна: що це дає вам : [інформаційний матеріал] / Представництво ЄС в Україні. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/association_eu-ua_2017_www.pdf
2. Шиманська К. В., Бондарчук В. В. Ефект угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС на вітчизняний імпорт та експорт. *Економіка, управління та адміністрування*. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/236821>
3. Хомутенко Л. І., Дужа Т. Б. Функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: результати та перспективи. URL: <https://journals.kymu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/123/121>
4. Бондаренко Л. К. Євроінтеграція України: торгівля, виклики, аграрна політика ЄС. *Politicus*. 2025. № 3. URL: https://politicus.od.ua/3_2025/25.pdf
5. Гарасимлюк М. В., Олех К. А. Сучасний стан та розвиток зовнішньої торгівлі України з ЄС. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/en/article/view/4154/351>

Сніжинська Софія Володимирівна – студентка групи ЕК-25б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Науковий керівник: Косарук Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Snizhynska Sofia – student of group EK-25b, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Supervisor: Kosaruk Olena – PhD, Associate Professor of the Department of Management, Marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.